

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Divi Thomae Aqvinatis Doctoris Angelici Opera Omnia

Summa diligentia ad exemplar Romanæ Impreßionis restituta

Secunda secundae Summa Theologiae

Thomas <von Aquin, Heiliger>

Venetiis, 1593

Qvaestio CLIX. De crudelitate, quę opponitur clementię.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-72772](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-72772)

Super Questionis 153. Articulum primum.

Nat. 1. q. 153. dubium ex Martino in questione de crudelitate...

quantum ad hoc, quod Deus ex iudicio punit.

AD SECUNDUM dicendum, quod passio ire vilis est, sicut & omnes alii motus appetitus sensitivi...

AD TERTIUM dicendum, quod in eo qui ordinate agit, iudicium rationis non solum est causa simplicis motus voluntatis...

QVAESTIO CLIX.

De crudelitate, in duos articulos diuisa.

DEINDE considerandum est de crudelitate.

ET CIRCA hoc quaeruntur duo.

PRIMUM, Vtrum crudelitas opponatur clementiae.

SECUNDUM, De comparatione eius ad laetitiam, vel feritatem.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum crudelitas opponatur clementiae.

AD PRIMUM sic proceditur. Videtur quod crudelitas non opponatur clementiae. Dicit enim Seneca in 2. de clementia, quod

A spectant ad iustitiam & iniustitiam, conceditur quod non sunt habitus iustitiae & iniustitiae. Et cum infertur ergo habent actus proprios...

B sic videtur quod crudelitas opponatur misericordiae: sed misericordia non est idem clementiae, ut supra dictum est. Ergo crudelitas non opponitur clementiae.

PRIMUM PRATER clementiam consideratur circa inflictionem poenarum, ut dictum est: sed crudelitas consideratur in subtractione beneficiorum, secundum illud Prou. 11. Qui autem crudelis est etiam propinquos abijcit. Ergo crudelitas non opponitur clementiae.

SED CONTRA est, quod dicit Seneca in 2. de clementia, quod opponitur clementiae crudelitas, quae nihil aliud est, quam atrocitas animi in exigendis poenis.

RESPON. dicendum, quod nomen crudelitatis a cruditate sumptum esse videtur. Primum autem ea quae sunt cocta & digesta, solent habere suauem & dulcem saporem, ita illa quae sunt cruda, habent horribilem & asperum saporem. Dictum est autem supra, quod clementia importat

D quandam animi lenitatem, siue dulcedinem, per quam aliquis est dimittitur poenarum. Unde directe crudelitas clementiae opponitur.

AD PRIMUM ergo dicendum, quod exterior poenitio hic non crudelitati, sed iustitiae tribuatur, ubi vero clementia? Eadem enim ratio de crudelitate, & clementia est.

SECUNDUM dubium est, quia author hic ponit crudelitatem directe opponi clementiae, & tamen superius in q. 108. art. 2. ad tertium ponit crudelitatem & oppositum vitium contraria (ut extrema medio) virtuti iudicationis. Quomodo sunt ista duo simul? Impossibile namque est, quod unum vitium sit contrarium

E respectu duarum medietatum virtutis quae minus possunt esse plura extrema ex una parte, secundum diueriam tamen respectu unius medij, ut de extremis magnitudinis apparet.

AD PRIMUM dubium dicitur, quod quia medium relatum ad unum extremum induit reliquum: ideo clementia comparata ad mansuetudinem, in iure quod est iustitia, scilicet moderari exteriori poenitionem: & relata ad iustitiam, induit quod quasi est mansuetudinis, moderari interiori actum. Et propterea oportet considerari, ad quod propositum sermo fiat, & sane intelligere quae dicuntur, & cessabunt contrarietates. Secundum enim veritatem poenitio exterior, ut dimittibilis ex animi lenitate, ad clementiam & ut augmentabilis ex animi austeritate, ad crudelitatem spectat, absolute autem ad iustitiam, vel iniustitiam.

AD SECUNDUM dubium dicitur, quod propter penuriam uocabulorum crudelitatis nomine uocamus tam vitium oppositum iudicationi per excessum, quam etiam oppositum per excessum clementiae. Distinguntur siquidem specie haec utriusque: quia crudelitas

Secunda Secunda S. Tho. CCC 3 oppo-

q. 157. art. 1. & art. 4. ad 3.

q. 108. art. 2. & art. 4. ad 2.

Lib. 2. c. 4. in princ.

q. 157. art. 4. ad 3. & ad 2. ad 1.

q. 108. art. 2. ad 3.

opposita clementia, respicit punitionē vt augmentabilem ex ani mi aupertate. Crudelitas vero opposita vindicationi, respicit pu nitionem immoderatam, ut conferentem ad immunitatē perfonæ iudicantis. Nam & ipsa vindicationis virtus sub tali ra tione respicit moderatam punitionem, vt superius patet.

¶ *Super Questionis 159. Articulum se cundum.*

In artic. 2. eiusdem quæstio. 159. du bium ex Martino, vbi supra occurrit, arguē te contra auctorem hic dicentem, quod crudelitas importat i ffectionem poenæ ex culpa. Primo quia hæc opinio non vide tur conformis Vale rio ponentimulta cru delitatis exempla, in quibus poena iusticia est non ex culpa, sed ex causâ. Secundo, quia non est conformis Senecæ, quia non vitur nomine culpæ, sed causæ.

¶ *Dubium secundum occurrit ex Martino ibidem dicente, quod feritas non bene diffinitur a Thoma, cū ait, quod secundum eam ali quis non confiderat culpam eius qui puni tur, sed solum hic delectatur in hominum cruciatu, tum primo, quia puniens alium propter offensam, & cum hoc delectatus in eius cruciatu, est ferus: tum secundo, quia puniens nō propter culpam sed propter propriam vilitatem, non delectatus in hominum cruciatu inauditis suppliciis, est ferus. sicut Phalaris. Et confirmatur ex dictis Thomæ, di centis, q feritas differt a crudelitate, si cut bestialitas a mali tia humanitate q omnis effusio sanguinis inhumana & bestialis, est feritas, secundum Thomam.*

¶ *Tertium dubium ex Martino circa responsonem ad tertium, pro quanto dicit, quod remissio punitionis directe opponitur crudelitati, & non feritatis. Dicit enim quod ista solutio nō sufficit, quia vel cuiuslibet vitio in excessu responderet proprium vitium in defectu, uel non. Si sic, quæro quod est illud quod opponitur feritatis. Hoc enim potissime quæreretur uideretur argu mentum. Si non, tunc hoc aperte fuerat dicendum, & non præ termittendum.*

¶ *Ad primum dubium dicitur, quod cum bonum sit triplex, scilicet utile, delectabile, & honestum, & bestia ad utile ac delectabile tendant in occasione hominum, ad honestum autem nul latenus, consequens est, ut crudelitas, que est humana malitia, & feritas, que malitia est bestialis, penes fines hos distinguantur, quod crudelitas ad causam honesti boni respiciat, & pro pterea dicatur attendere ad aliquam iustitiæ causam, & ad cul pam: feritas autem ad vile & delectabile solum fertur, & sic bestia feruntur in homines causâ sui cibi, & delectationis in eo. Et licet ita uideatur, proprie loquendo, quia tamen uocabulis contingit quandoque latius uti: ideo non est mirum si quando que auctores alij, præcipue non philosophi morales aliter nomi ne crudelitatis vti fuerint. Et hoc modo forte Valerius crudeli tatem sine causâ honesti boni veri, uel apparens usus est. Quod autem Seneca nomine causæ nō culpæ utatur, nihil refert: quo*

quod sicut diminutio poenarum, quæ est secundū rōnē, pertinet ad epicheiam, sed ipsa dulcedo affectus, ex qua homo ad hoc inclinatur, pertinet ad clemē tiam, ita etiam super excessus poenarum quantum ad id quod exterius agitur, pertinet ad iniustitiam: sed quantum ad austeritatem animi, per quam aliquis fit promptus ad poenas augendas, pertinet ad crudelitatem.

AD SECUNDVM dicendum, q misericordia, & clementia conueniunt in hoc, quod utraq; re fugit & aboret miseriam alienam, aliter tamen, & aliter. Nā ad misericordiam pertinet miseria subuenire p beneficij collationem: ad clemētiā autem pertinet miseria diminuerē per subtractionem poenarum. Et q crudelitas superabundantiam in exigendis poenis importat, direc tius opponitur clemētiē quā immisericordiam, tamen propter similitudinem harum uirtutum accipitur quandoq; crudelitas pro misericordia.

AD TERTIVM dicendum, q crudelitas ibi accipitur p immi sericordia, ad quam pertinet be neficia non largiri: quāuis ēt dici possit, quod ipsa beneficij subtraçtio, quædam poena est.

ARTICVLVS II.
Vtrum crudelitas a feruita, siue feritate differat.

AD SECUNDVM sic procedi tur. Videtur, quod crude

litas a feruita, siue feritate nō dif ferat. Vni enim uirtuti ex una parte unum uitium uidetur esse op positum: sed clemētia per superabundantiam opponitur, & feruita, & crudelitas ergo uidetur esse feruita, & crudelitas sint idem.

¶ **1.** Præter. Isidorus dicit in a libro Etymologiarum, quod feruitas dicitur quasi ferus & uerus, quia sine pietate tenet iustitiam, & feruita uidetur excludere remissionem poenarum in iudiciis, est pertinet ad pietatem: hoc autem dictum est * ad crudelitatem pertinere, ergo crudelitas est idem quod feruita.

¶ **2.** Præter. Sicut uirtuti opponitur aliquod uitium in excessu, ita etiam & in defectu, quod quidem con trariatur, & uirtuti, quæ est in medio, & uitio quod est in excessu, sed idem uitium ad defectu perti nens, opponitur & crudelitati, & feruitati, uidelicet remissio, uel solutio, dicit enim Gregorius Moral. Sit amor, sed non commo liens: sit rigor, sed nō exasperans: sit zelus, sed non immoderate uiuens: sit pietas, sed non plus quam expediat parcens, ergo feruitas est idem crudelitati.

SED CONTRA est, quod Seneca dicit in 2. de clementia, quod le qui nō est laesus, nec peccato ri irascitur, non dicitur crudelis sed ferus, siue ferus.

RESPOND. Dicendum, quod nō mē feruita, & feritatis a similitudine ferarum accipitur, quæ etiam dicuntur feræ. Huiusmodi enim

obiectionem responderetur quod poena ideo non est illi respondendum. Arguitur, an culibet uitio in excessu opponitur feritas, nec querit quod uitium opponitur feritatis, sed est identitate uitus opponitur licet remissionis in puniendo, & arguendi, & feruita, que se tenent ex parte uoluntatis, & feruita, que se tenent ex parte uoluntatis, scilicet quod remissio in interemptionem, sed crudelitas in expul sionem, ut patet in litera: & sic remaneat argu mentum. Curioso autem de illi responsonem potest, quod uitis bestialitatis respondetur directe eis opposita per defectum. Et extra humanæ sunt, sicut conueniunt bestia, nō modo exciditur, ita conueniunt bestia, totaliter non attendatur, pura, & quæ totaliter non attendatur, pura, & quæ totaliter nullam rationem contra modum humanæ enim dispositio peior, quā bestialitatis me, aut nunquam apparent humanitatis sunt, ideo latere uidentur. Aristoteles dicit, quod ferus per defectum circa uisum carbonem, aut calcem, seu terram, aut belluam a naturali cibo spectat.

Supr. q. 257. ar. 2. ad 3.

animalia nocent hominibus, ut ex eorum corporibus pascantur, non ex aliqua iustitiae causa, cuius consideratio pertinet ad solam rationem. Et ideo, proprie loquendo, feritas, vel saevitia dicitur secundum quam aliquis in poenis inferendis non considerat aliquam culpam eius qui punitur, sed solum hoc, quod delectatur in hominum cruciatu: & sic patet quod continetur sub bestialitate. Nam talis delectatio non est humana, sed bestialis provenience vel ex mala consuetudine, vel ex corruptione naturae, sicut & aliae huiusmodi bestiales affectiones: sed crudelitas non solum attendit culpam in eo qui punitur, sed excedit modum in puniendo: & ideo crudelitas differt a saevitia, siue feritate, sicut malitia humana a bestialitate, ut dicitur in 7. Eth. *

AD PRIMUM ergo dicendum, quod clementia est virtus humana; unde directe sibi opponitur crudelitas, quae est malitia humana: sed saevitia, vel feritas continetur sub bestialitate. Unde non directe opponitur clementiae, sed superexcellentiiori virtuti, quam Philosophus vocat heroicam, vel diuinam, quae secundum nos videtur pertinere ad dona spiritus sancti. Unde potest dici, quod saevitia directe opponitur dono pietatis.

AD SECUNDUM dicendum, quod severus non dicitur simpliciter saevus, quia hoc sonat in vitium: sed dicitur saevus circa saevitatem propter aliquam similitudinem saevitiae, quae non est diminutiva peccatorum.

AD TERTIUM dicendum, quod remissio in puniendo non est vitium, nisi in quantum praetermittitur ordo iustitiae, quod aliquis deberet puniri propter culpam, quam excedit crudelitas. Saevitia autem penitus hunc ordinem non attendit, unde remissio punitionis directe opponitur crudelitati, non autem saevitiae.

Super Questionibus centesima sexagesima articulum primum.

QVAESTIO CLX.

De modestia, in duos articulos divisam.

Narratio 160. dubium occurrit circa illam propositionem. Vbi dicitur quod est aliqua virtus specialis circa aliquod maximum, oportet esse aliam virtutem circa ea quae mediocriter se habent. Videtur enim haec propositio contraria primo veritati, quia circa concupiscentias, & iras, & timores, ac audacias, est aliqua virtus specialis circa maximum, puta, castitas, siue abstinencia, mansuetudo, fortitudo: & tamen nulla ponitur virtus circa ea quae mediocriter se habent in dictis materiis. Deinde apparet contraria auctori, qui superius in questione 139. ex proposito docuit, quod circa passionem quae inquantum passionem sub principaliter aduertantur rationi, non distinguuntur duae virtutes, una circa ma-

DEINDE considerandum est de modestia. Et primum, de ipsa in communi. Secundum, de singulis quae sub ea continentur.

CIRCA primum quaeritur duo.

Primum. Vtrum modestia sit pars temperantiae.

Secundum. Quae sit materia modestiae.

ARTICULUS PRIMVS.

Vtrum modestia sit pars temperantiae.

AD PRIMUM sic proceditur. Videtur, quod modestia non sit pars temperantiae. Modestia nam modo dicitur, sed in omnibus virtutibus requiritur modus; nam virtus ordinatur ad bonum, bonum autem, ut Aug. dicit in libro 2. de natura boni, consistit in modo, specie, & ordine. Ergo modestia est generalis virtus. non ergo debet poni pars temperantiae.

2. Praet. Laus temperantiae videtur consistere praecipue ex quadam moderatione. Ex hac autem sumitur nomen modestiae. ergo

A modestia est idem quod temperantia, & non pars eius.

3. Praet. Modestia videtur consistere circa proximorum correctionem, secundum illud 2. ad Tim. 2. Seruum Dei non oportet litigare, sed mansuetum esse ad omnes, cum modestia corripiet eos qui resistunt veritati; sed correctio delinquentium est actus iustitiae, vel charitatis, ut supra habitum est. Ergo videtur quod modestia magis sit pars iustitiae, quam temperantiae.

B SED CONTRA est, quod Tullius ponit modestiam partem temperantiae.

RESPON. Dicendum, quod sicut supra dictum est, temperantia moderatorem adhibet circa ea, in quibus difficillimum est moderari, scilicet circa concupiscentias delectationum tactus. Vbi cumque autem est aliqua virtus specialiter circa aliquod maximum oportet esse aliam virtutem circa ea quae mediocriter se habent, eo quod oportet quantum ad omnia, vitam hominis secundum virtutem esse regulatam, sicut supra dictum est, quod magnificentia est circa magnos sumptus pecuniarum, praeter quam est necessaria liberalitas, quae fit circa mediocres sumptus. Unde necessarium est, quod sit quaedam virtus moderantia in aliis mediocribus, in quibus non est ita difficile moderari. Et haec virtus vocatur modestia, & adiungit temperantiae tanquam principali.

C AD PRIMUM ergo dicendum, quod nomen commune quandoque appropriatur infimo ordini angelorum; ita etiam & modus qui communiter obseruatur in qualibet virtute, appropriatur specialiter virtuti, quae in minimis modum ponit.

AD SECUNDUM dicendum, quod aliqua indigent temperantia propter suam vehementiam, sicut forte vinum temperatur, sed moderatio requiritur in omnibus; & ideo temperantia magis se habet ad passiones vehementes, modestia vero ad mediocres.

AD TERTIUM dicendum, quod modestia accipitur ibi modo communiter sumpto, prout requiritur in omnibus virtutibus.

ARTICULUS II.

Vtrum modestia sit solum circa exteriores actiones.

AD SECUNDUM sic proceditur. Videtur quod modestia sit Secunda Secundae S. Th.

gnum, & alia circa mediocre.

Ad dubitationem haec breuiter dicitur, quod maior illa sane est intelligenda, si de mediocribus, in quibus saluatur propria difficultas notabilis. Sic enim intellecta, omnes instantias & simpliciter, & ad hominem excludit. Nec arguendus est diminutionis propterea auctor, quia in omni sermone formalium cum de materia virtutis moralis in communi agitur, subintelligitur salus conditiones communes, seu generaliter requisitae ad materiam virtutis moralis. Et propterea sicut subintelligitur quod de mediocribus, quae sunt actus humani, est sermo, quia soli humani actus sunt materia virtutum moralium; ita subintelligitur, quod de mediocribus habentibus propria difficultatem notabilem est sermo, quia circa sola difficilia est virtus. Constat autem hanc esse mentem auctoris non solum ex secundo articulo allegatae questionis, sed etiam ex ratione hic subiuncta. Scio quod oportet quantum ad omnia vitam hominis secundum virtutem esse regulatam. Haec enim ratio monstrat, quod de mediocribus quae restant virtute regulanda, loquitur.

Ita quod si pro quibus, mediocria aliqua sunt quae sub maximorum regula comprehenduntur, de illis non est sermo, vtpote non fortis suas regulas. Unde de exemplum dedit auctor in illa materia, in qua maximum habet suam difficultatem, & mediocre habet propriam difficultatem, scilicet circa sumptus, ut patet ex supradictis.

Super Questionibus centesima sexagesima articulum secundum.

In articulo 2. eiusdem questionis adverte primo, quod auctor in corpore articuli de virtutibus ab aliis positus circa materiam modestiae, refert se ad questionem 139. ad 3.

Infr. q. 168. art. 1. & 3. di. 139. q. 1. ad 3. CCC 4. flo.

q. 33. ar. 1.

Lib. 2. de inuent. in fo. 3. ante finem. q. 141. ar. 4. & 157. ar. 3.

q. 14. ar. 3. ad 1.

q. 14. ar. 3. ad 1.

q. 14. ar. 3. ad 1.

Super Questionibus centesima sexagesima articulum secundum.

Infr. q. 168. art. 1. & 3. di. 139. q. 1. ad 3. CCC 4. flo.